

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI JOQARI BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM
INNOVACIYA MINISTRLIGI**

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI VETERINARIYA HÁM
SHARWASHÍLIQTÍ RAWAJLANDÍRÍW KOMITETI**

**SAMARQAND MÁMLEKETLIK VETERINARIYA MEDICINASI,
SHARWASHÍLIQ HÁM BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI
NÓKIS FILIALI**

**“ARALBOYÍ AYMAĞÍNDÁ SHARWASHÍLIQTA INNOVACION
TEXNOLOGIYALAR HÁM RAWAJLANDÍRÍWDÍN KELESHEGI”
atamasındağı Respublikalıq ilimiy-ámeliy konferenciya materiyalları
TOPLAMÍ
25-aprel 2025-jıl**

**“OROL BO‘YI HUDUDIDA CHORVACHILIKDA INNOVATSION
TEXNOLOGIYALAR VA RIVOJLANTIRISHNING ISTIQBOLLARI”
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari
TO‘PLAMI
25-aprel 2025-yil**

**СБОРНИК материалов
Республиканской научно-практической конференции
“ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ
ЖИВОТНОВОДСТВА В ПРИАРАЛЬЕ”
25 апреля, 2025 г**

NÓKIS-2025

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI JOQARI BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM
INNOVACIYA MINISTRLIGI**

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI VETERINARIYA HÁM SHARWASHÍLIQTÍ
RAWAJLANDÍRÍW KOMITETI**

**SAMARQAND MÁMLEKETLIK VETERINARIYA MEDICINASÍ,
SHARWASHÍLIQ HÁM BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI
NÓKIS FILIALI**

**“ARALBOYÍ AYMAGÍNDÁ SHARWASHÍLIQTA INNOVACION
TEXNOLOGIYALAR HÁM RAWAJLANDÍRÍWDÍŇ KELESHEGI”
atamasındağı Respublikalıq ilimiy-ámeliy konferenciya materiyalları
TOPLAMÍ
25-aprel 2025-jıl**

**“OROL BO‘YI HUDUDIDA CHORVACHILIKDA INNOVATSION
TEXNOLOGIYALAR VA RIVOJLANTIRISHNING ISTIQBOLLARI”
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari
TO‘PLAMI
25-aprel 2025-yil**

**СБОРНИК материалов
Республиканской научно-практической конференции
“ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ
ЖИВОТНОВОДСТВА В ПРИАРАЛЬЕ”
25 апреля, 2025 г**

NÓKIS-2025

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Бардина Н.С., Титов А.К., Караулов А.К., и др. Бешенство в России: информ. аналит. обзор ФГУ ВНИИЗЖ. –Владимир, 2008. -80 с.
2. Ведерников В.А. Обзор эпизоотической ситуации по бешенству Российской Федерации в 2007 году и первом полугодии 2008 года. // М., 2008. - С. 3-14.
3. Груздев К.И., Недосекаев В.В. Бешенство животных: М.: «Аквариум»-ЛТД» -2001.-304 с.
4. Дедков В.Г., Девяткин А. А., Полещук Е. М. и др. Разработка и апробация набора реагентов для определения РНК классического вируса бешенства методом ОТ-ПЦР в реальном времени. //Вопросы вирусологии. - 2016. № 61 (5). - С. 235-240
5. Салимов Х.С., Қамбаров А.А., Салимов И.Х. Эпизоотология ва инфекцион касалликлар. Дарслик. “Lesson press” нашриёти. -Тошкент-2021.-133-140 б.
6. Самуйленко А.Я. и др. Инфекционная патология животных-Москва. ИКЦ “Академкнига”-2006. -290-320 с.
7. Селимов М.А. Современные достижения в области рабиологии.// - М., 1987. - С.69-112.

ҚОРАМОЛЛАРДА ЙЎЛДОШНИНГ УШЛАНИБ ҚОЛИШИ: САБАБЛАРИ, ПАТОГЕНЕЗИ ВА ПРОФИЛАКТИКА ЧОРАЛАРИ

Х.Б.Юнусов

Самарқанд давлат ветеринария медицинаси, чорвачилик ва биотехнологиялар университети

С.К.Комилжонов

Самарқанд давлат ветеринария медицинаси, чорвачилик ва биотехнологиялар университети Нукус филиали

Д.Н.Федотов

Витебск давлат ветеринария медицинаси академияси

Аннотация: Ушбу илмий мақолада қорамолларда йўлдошнинг ушланиб қолиши (Retentio secundinarum) патологияси кенг қамровда ўрганилган. Авваламбор, бу ҳолатнинг аҳамияти, унинг иқтисодий ва физиологик оқибатлари ҳақида батафсил маълумот берилган. Этиологиясида озуқа мувозанатининг бузилиши, витамин ва микроэлементлар етишмаслиги, туғруқ мураккабликлари, инфекцион омиллар ҳамда фермер хўжаликларидаги зоогигиеник шароитлар роли асосланган. Патогенези тушунтирилиб, гормонал ва биокимёвий механизмлар таҳлил қилинган. Клиник оқибатлар каторида метрит, эндометрит, токсикоз, репродуктив функциянинг бузилиши ва сут маҳсулдорлигининг пасайиши каби ҳолатлар кўрсатиб ўтилган. Мақолада ушбу патологияни олдини олиш бўйича самарали профилактика ва ветеринария амалиётидаги долзарб ёндашувлар

тавсия этилган. Илмий асосланган хулосалар ва амалиётда татбиқ этиш мумкин бўлган таклифлар мақоланинг долзарблигини оширади.

Калит сўзлар: Йўлдошнинг ушланиб қолиши, қорамол, акушерлик патологиялари, метрит, профилактика, окситоцин, инфекция.

Кириш. Қишлоқ хўжалигида қорамоллар селекцияси, репродуктив саломатлиги ва уларнинг маҳсулдорлигини ошириш бевосита мамлакат озиқ-овқат хавфсизлиги, агросаноат комплекси ривожига ва иқтисодий барқарорлик билан чамбарчас боғлиқ. Маҳсулдор сигирлардан юқори сут олиш ва бузоқларнинг соғлом туғилиши ва янада соғлом парвариш қилинишини таъминлашда уларнинг туғруқ жараёнидаги физиологик мувозанатни таъминлаш муҳим аҳамиятга эга. Шу жиҳатдан, туғруқ жараёни ва туғруқдан сўнгги ҳолатлар ветеринария акушерлигининг энг масъулиятли ва мураккаб йўналишларидан бири ҳисобланади.

Қорамолларда туғруқдан сўнг учрайдиган патологиялар орасида йўлдошнинг ушланиб қолиши (лат. *Retentio secundinarum*) энг кўп кузатиладиган ва жиддий оқибатларга олиб келиши мумкин бўлган муаммолардан биридир. Оддий физиологик ҳолатда туғруқдан сўнг 3–6 соат мобайнида йўлдош ажралиши керак. Агар ушбу муддатда йўлдош тўлиқ ажралмаса ёки қисман бачадон ичида қолиб кетса, бу ҳолат патологик деб ҳисобланади ва тезкор, самарали ветеринария аралашувини талаб этади.

Йўлдошнинг ушланиб қолиши на фақат моддий йўқотишларга, балки сигирнинг умумий соғлиғига, репродуктив қобиляти, кейинги қорамол етишуви ва сут маҳсулдорлигига ҳам жиддий салбий таъсир кўрсатади. Ушбу патология фонида кўпинча метрит, эндометрит, токмикоз, системали яллиғланиш синдромлари, гематоген инфекциялар, ҳатто сепсис ҳолатлари ривожланиши мумкин. Аксарият ҳолларда, агар вақтли ва тўғри даволаниш чоралари кўрилмаса, ҳайвонлар репродуктив функциясини йўқотади, бу эса уларни ишлаб чиқаришдан чиқаришга олиб келади.

Йўлдошнинг ушланиб қолиш ҳолатларини чуқур ўрганишда унинг асосий сабабларини тавсифлаш муҳим аҳамият касб этади. Замонавий тадқиқотлар шуни кўрсатадики, бу патология кўп омилли (полиэтиологик) табиатга эга бўлиб, туғруқ жараёнининг физиологик бузилиши, гормонал дисбаланс, озуқа етишмаслиги, инфекцион касалликлар, стресс омиллари ва фермер хўжаликларидаги нотўғри бошқарув усуллари билан боғлиқ бўлиши мумкин. Айниқса, Е витамини ва селен танқислиги йўлдош ажралиш жараёнига тўғридан тўғри таъсир кўрсатади. Бу моддалар ферментлар фаоллиги, антиоксидант ҳимоя ва тўқима айирилиш жараёнларида иштирок этади. Калций, фосфор, магний каби микроэлементлар етишмаслиги ҳам бачадон мускулларининг йўлдош ажратишда қисқариш қобилятини пасайтиради. Шунингдек, қорамоллар туғруқ пайтидаги шикастланишлар, ортиқча ёрдам кўрсатиш, стерил бўлмаган шароитларда акушерлик

аралашуви, хомила катталиги, икки ёки кўп хомилалик, бачадоннинг тўғри жойлашмаганлиги каби механик ва физиологик омиллар ҳам ушбу патологияга олиб келиши мумкин. Замонавий фермер хўжаликларида юритиладиган автоматлашган парвариш тизимлари, генетик селекциянинг кучайиши ҳамда юқори маҳсулдор сигирлар сонининг кўпайиши билан бу муаммо янада долзарб тус олмоқда.

Айни пайтда, йўлдошнинг ушланиб қолишига қарши курашда профилактик тадбирлар, махсус озуқа режалари, репродуктив назорат, замонавий ветеринария воситаларидан фойдаланиш ва юқори малакали мутахассисларни жалб қилиш ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Ҳар бир бўғоз сигир учун алоҳида кузатув ўрнатиш, уларга индивидуал ёндашиш, туғруқдан сўнг фаол мониторингни амалга ошириш керак. Шундагина йўлдошнинг ушланиб қолиш ҳолатларини олдини олиш, хавфли оқибатларни чеклаш ва юқори самарали чорвачиликни йўлга қўйиш мумкин.

Ўзбекистоннинг аграр соҳасида чорвачиликнинг интенсивлашуви ва сигирлар сонининг кўпайиши билан туғруқ муаммолари, хусусан, йўлдошнинг ушланиб қолиши ҳолатлари ҳам нисбатан кўпроқ қайд этилмоқда. Шу сабабли, ветеринария тизимининг тубдан такомиллаштирилиши, профилактика бўйича аниқ методик кўрсатмалар ишлаб чиқирилиши, илмий-амалий тадқиқотлар кенгайтирилиши ва хўжаликларда бевосита амалга ошириладиган тадбирларнинг самарадорлигини баҳолаш зарур.

Асосий қисм. Шу мақолада айнан юқоридаги муаммоларга эътибор қаратилган ҳолда, қорамолларда йўлдошнинг ушланиб қолиши патологиясининг клиник манзараси, асосий этиологик омиллари, патогенез механизми, даволаш ва самарали профилактика чоралари кенг ёритилади. Тадқиқот натижалари амалиётчи ветеринарлар, фермер хўжаликлари раҳбарлари ва чорвачилик соҳасидаги мутахассислар учун амалий аҳамиятга эга бўлиши кутилмоқда.

Этиология ва патогенез. Қорамолларда йўлдошнинг ушланиб қолиши – бу туғруқдан сўнг 6 соат ичида йўлдош (плацента)нинг ажралиб чиқмаслиги ҳолати бўлиб, қорамолларда учрайдиган акушерлик патологиялари ичида энг кўп тарқалган ва юқори иқтисодий зарар келтирадиган касалликлардан биридир. Бу ҳолатнинг ривожланиши кўплаб ички ва ташқи омиллар таъсирида юзага чиқади. Ушбу бўлимда мазкур патологиянинг этиологик омиллари (сабаблари) ва унинг патогенези (ривожланиш механизми) чуқур ёритилади.

Йўлдошнинг ушланиб қолиши полиэтиологик табиатга эга бўлиб, яъни бир вақтда бир нечта сабаблар таъсирида юзага келади. Бу омиллар шартли равишда қуйидаги гуруҳларга бўлинади:

1. Эндоген (ичдан келиб чиқадиган) омиллар: а) Гормонал дисбаланс: Туғруқдан сўнгги физиологик жараёнларда окситоцин, эстроген ва

простагландинлар муҳим роль ўйнайди. Агар ушбу гормонларнинг мувозанати бузилса, бачадоннинг нормал қисқариши ва йўлдошнинг ажралиши кечикади. Айниқса, окситоцин етишмаслиги ёки рецепторларга таъсир қилмаслиги, хорионик гонадотропин ва прогестерон даражасининг нотўғри нисбати – йўлдошнинг бачадон деворига боғланиб қолишига олиб келади, б) Озиқланишдаги етишмовчиликлар: Рационда Е витамини, селен, калций, фосфор, А витамини, каротин етишмаслиги бачадон мускулларининг қисқариш қобилиятини пасайтиради. Е витамини ва селен антиоксидант ҳимоя тизимида иштирок этиб, тўқималарни яллиғланишдан ҳимоя қилади. Калцийнинг етишмаслиги бачадоннинг атонесия ҳолатига олиб келади, в) Метаболик касалликлар: Кетоз, гипокальциемия, ацидоз ва алкалоз каби модда алмашинуви бузилишлари туғруқдан сўнгги нормал регрессия жараёнларига ҳалақит беради. Кетоз туфайли бачадон тўқималарида энергетик таъминот сусаяди ва трофик ўзгаришлар юзага келади, г) Иммуно тизим етишмовчилиги: Туғруқдан сўнг иммуно тизим фаоллиги пасайса, организм– хорионни (йўлдошни) ўз вақтида ажратиб чиқаришга қодир бўлмайди. Бу ҳолатда макрофаг ва нейтрофиллар фаоллиги камаёди, фагоцитоз сустлашади, д) Генетик омиллар: Айрим сигирларда йўлдошнинг ушланиб қолиши ирсий мойилликка эга. Бу ҳолат асосан юқори маҳсулдор зотларда – Голштин, Симментал, Жерсей ва уларнинг гибридларида тез-тез учрайди. Уларда туғруқдаги физиологик жараёнлар бошқа зотларга нисбатан кўпроқ ҳажмда гормонал ва биохимик стресс билан кечади.

2. Экзоген (ташқи) омиллар: а) Инфекцион касалликлар: Бруцеллёз, кампилобактериоз, хламидиоз, лептоспироз, токсоплазмоз ва бошқа репродуктив инфекциялар хорион-децидуа тўқималарида яллиғланиш, фиброз ва адгезияни юзага келтиради. Натижада, йўлдош нормал регрессияга учрамайди, б) Акушерлик хатолари: Туғруқ пайтида ортикча ёрдам кўрсатиш, чала стерил шароит, ҳомилани тортиб чиқаришда ўта куч ишлатиш, бачадон деворига шикаст етказиш ҳам йўлдошнинг бачадон деворига муҳкам боғланиб қолишига олиб келади. Айниқса, икки ёки кўп ҳомилаликда бундай ҳолатлар тез-тез кузатилади, в) Нотўғри парвариш ва стресс: Туғруқдан олдин ва кейинги даврда сигирларда каттиқ стресс, нотўғри транспортировка, совуқ, юқори намлик, овқатланиш режимининг ўзгариши каби ҳолатлар гормонал ва нерв системаси фаолиятига салбий таъсир кўрсатади. Бу эса бачадон фаоллигининг сусайишига олиб келади.

Патогенез: Йўлдошнинг ушланиб қолиши – бу тўқималар орасидаги нормал алоқанинг бузилиши натижасида ривожланади. Патогенезни қуйидаги босқичларга бўлиш мумкин: 1. Хорион ва эндометрийнинг нормал алоқа механизмларининг бузилиши: Одатда, туғруқдан сўнг хорион (йўлдош) ва бачадоннинг ички қопламаси (эндометрий) ўртасидаги алоқалар ферментлар, гормонлар ва механик қисқариш орқали йўқ қилинади. Агар шу жараён бузилса, хорион тўқималари бачадон деворига боғлиқ ҳолда қолиб

кетади. Бунинг сабаби кўпинча – энзим фаоллигининг пасайиши, иммун тизим фаоллигининг етишмаслиги, ёки тўқималардаги яллиғланиш жараёнлари бўлади, 2. Микроциркуляция ва яллиғланиш жараёнлари: Йўлдош бачадонда қолганидан сўнг, у тўқималарда яллиғланишни ривожлантиради. Илк 6–12 соатда локал гиперемия, капиллярлар кенгайиши, экссудат тўпланиши кузатилади. Агар организм иммун тизими фаол бўлмаса, бактериялар (энг кўп – *E.coli*, *Staphylococcus*, *Streptococcus*) кўпайиб, бачадон ичидаги яллиғланишни кучайтиради ва метрит, пиометра, эндометритга олиб келади, 3. Интоксикация ва системали ўзгаришлар: Инфекциянинг тарқалиши ва яллиғланиш оқибатида организмда умумий интоксикация, гипотермия, лейкоцитоз, тахикардия ва гипотония ҳолатлари ривожланади. Узоқ вақт мобайнида йўлдош ажралмасдан турса, сепсис ва токсемия юзага келиши мумкин. Бу ҳолат оғир оқибатларга – ҳатто ҳайвоннинг ўлимига олиб келиши мумкин, 4. Репродуктив функциянинг бузилиши: Бачадоннинг нормал инволюцияси кечикади, овуляция ва қайта бўғоз бўлиш муддатлари бузилади. Натижада сигирнинг маҳсулдорлик даври узаяди ёки тугаши мумкин. Айниқса, тўлиқ даволанмаган ҳолатларда стериллик (бепуштлиқ) ривожланиши эҳтимоли юқори.

Клиник оқибатлар: Қорамолларда йўлдошнинг ушланиб қолиши туғруқдан сўнгги энг кенг тарқалган акушерлик патологик ҳолатлардан бири ҳисобланади. Бу ҳолат нафақат сигирнинг соғлиғи, балки унинг репродуктив функцияси, маҳсулдорлиги ва умуман хўжаликдаги иқтисодий самарадорлигига ҳам жиддий таъсир кўрсатади. Клиник оқибатлар шартли равишда қуйидаги асосий йўналишларга бўлинади: умумий организмга таъсири, репродуктив тизимга таъсири, метаболик ўзгаришлар, инфекцион асоратлар, ва иқтисодий зарарлар.

1. Умумий организмга таъсири: Йўлдош ўз вақтида ажраб чиқмаганида, у бачадон ичида ёт тўқимаси сифатида қолади ва тез орада некрозга учрайди. Бу тўқималардаги яллиғланиш ва тарқалган инфекция оқибатида қорамол организмда қуйидаги клиник белгилари кузатилади: тана ҳарорати кўтарилиши: биринчи 12–24 соат ичида субфебрил ҳолат ($38.5\text{--}39.5^{\circ}\text{C}$) кузатилиши мумкин, кейинчалик инфекция тарқалса, ҳарорат $40\text{--}41^{\circ}\text{C}$ гача кўтарилади, иштаханинг сусайиши ва руминациянинг пасайиши: интоксикация ва яллиғланиш натижасида сигир озуқани кам ейди, кавш қайтариш пасаяди, летаргия, ҳолсизлик: умумий заифлик, кам ҳаракатлилиқ ва қийин нафас олиш белгилари ривожланади, жинсий лабдан суяқ, сассиқ ва тўқ рангли йўлдош суяқлиги (лохия) ажралиши: бу ҳолат инфекция белгиларидан бири бўлиб, бачадон ичидаги микробларнинг фаолияти билан боғлиқ.

Агар ушбу ҳолат вақтида бартараф этилмаса, у сепсис, яъни қонга инфекция тарқалишига олиб келиши мумкин. Бу эса ҳаёт учун хавфли аҳвол ҳисобланади.

2. Репродуктив тизимга таъсири: Йўлдошнинг бачадонда ушланиб қолиши қорамолнинг репродуктив саломатлигига жиддий таъсир қилади: метрит: бачадон шиллиқ қавати ва тўқималари яллиғланади. Бу ҳолат ўткир, сўнгида эса сурункали шаклга ўтиши мумкин, эндометрит ва пиометра: инфекция тўлиқ ичкари кириб, бачадон бўшлиғи суюқ ириқ массалар билан тўлади. Бу ҳолатда сигирларда узоқ вақт уруғланишнинг имконсизлиги кузатилади, ановулятор фолликуллар ва куйга келишнинг кечикиши: бачадон яллиғланиши гипофиз-овариал-эндометрал ўқнинг иш фаолиятига салбий таъсир кўрсатади. Бу эса овуляциянинг кечикиши ёки умуман рўй бермаслигига олиб келади, бекарор эструс (қисирлик): сигирларда куйга келишнинг кечикиши белгилари ёноаниқ кўриниши мумкин, ёки цикликлик бутунлай тўхтайдди, бепуштлиқ (стерилитет): юқоридаги жарёнлар туфайли кўпгина ҳолларда сигирлар 6–12 ой ичида қочирилса ҳам, ҳомиладор бўлмайди.

Бу ҳолат хўжалик учун катта зарар келтиради, чунки ҳар бир репродуктив циклдаги кечикиш, навбатдаги лактация ва сут ишлаб чиқаришга таъсир қилади.

3. Метаболик ва иммунологик ўзгаришлар: Инфекция фонида организмда кўплаб физиологик тизимларда нохуш ўзгаришлар юзага келади: ацидоз: яллиғланиш оқибатида қонда метаболик ацидоз ривожланиши мумкин, бу эса қоннинг рН даражасини пасайтиради, электролит мувозанатининг бузилиши: суюқликлар орқали натрий, калий, хлор ва кальций йўқотилиши ички муҳитдаги гомеостазни бузади, иммун тизимнинг сустлашуви: узоқ муддатли инфекция фонида организмда иммун жавоб пасаяди, бу эса бошқа касалликларга мойилликни оширади, оксидловчи стресс: озуқа ва кислород етказиб бериш сусайиши тўқималарда антиоксидант ҳимоясининг сусайишига олиб келади.

4. Иқтисодий зарарлар: Клиник оқибатлар хўжаликда жуда катта иқтисодий йўқотишларга сабаб бўлади: сут маҳсулдорлигининг пасайиши: яллиғланиш, интоксикация ва метаболик стресс сабабли сут ишлаб чиқариш сезиларли даражада тушади (20–50% гача), қайта уруғлантириш харажатлари: куйга келишнинг кечикишининг кечикиши ва бепуштлиқ сабабли бир неча марта сунъий уруғлантириш зарурати пайдо бўлади, ветеринар хизматлари харажатлари: антибиотиклар, окситоцин, инфузиялар, антигистаминлар, бачадонни ювиш учун воситалар, ва қўшимча парвариш харажатлари, ишчи кучи йўқотилиши: касал сигирларни парвариш қилиш учун ортиқча меҳнат керак бўлади, наслдор сигирларнинг йўқотилиши: репродуктив функция тикланмаган ҳолатда сигирни сўйишга чиқаришга мажбур бўлинади, бу эса инвестицияларнинг йўқотилишига сабаб бўлади.

Якуний хулоса. Қорамолларда йўлдошнинг ушланиб қолиши (*Retentio secundinarum*) — туғруқдан кейинги энг кенг тарқалган ва жиддий патологик ҳолатлардан бири бўлиб, унинг келиб чиқишига турли омиллар таъсир

кўрсатади: гормонал, иммунологик, инфекцион ва механик. Бу патологиянинг юзага келишида айниқса сурункали субклиник метаболик бузилишлар, бачадон ва йўлдош тўқималари ўртасидаги биохимиявий алоқанинг бузилиши, ҳамда микроорганизмлар билан боғлиқ инфекцион агентлар катта роль ўйнайди. Бу омиллар биргаликда ёки алоҳида ҳолда ёш, жинс, насл ва парвариш шароитларига боғлиқ ҳолда йўлдошнинг ўз вақтида ажралиб чиқмаслигига сабаб бўлади.

Патогенез нуқтаи назаридан олганда, ушбу касаллик жуда мураккаб биофизиологик жараёнлар билан боғлиқ. Йўлдошнинг ажралишига хизмат қилувчи миометриал қатлам фаолияти, окситоцин ва простагландинлар таъсири, бачадон шиллиқ қаватининг яллиғланмаслиги ва жавобгар гормонлар мувозанати — ҳаммаси чамбарчас боғлиқ ҳолда ишлайди. Ушбу тизимларнинг исталган нуқтадаги бузилиши йўлдошнинг ажралиши жараёнини кечиктиради ёки тўлиқ тўхтатади.

Клиник жиҳатдан йўлдош ушланиб қолиши кўплаб жиддий асоратларга олиб келади: метрит, эндометрит, пиометра, бепуштлиқ, лактациянинг пасайиши, умумий ҳолсизлик ва интоксикация. Агар ўз вақтида ветеринар кўмак кўрсатилмаса, касаллик сепсис ва ҳатто ўлим билан тугаши мумкин. Шу сабабли, ҳар бир зотли ёки маҳсулдор сигир учун туғруқдан кейинги даврда эҳтиёткорлик билан кузатиш зарур ҳисобланади.

Профилактика ишлари ҳам алоҳида эътибор талаб этади. Хомиладорлик даврида тўғри озиклантириш, парвариш шартларига риоя қилиш, минерал ва витаминлар билан таъминлаш, стресс омилларини камайитириш йўлдош ушланишининг олдини олади. Шунингдек, туғруқ жараёнини ветеринар кузатуви остида ўтказиш, йўлдош ажралмаслиги ҳолатида эса кечиктирмасдан терапевтик ёки хирургик чоралар кўриш лозим.

Иқтисодий жиҳатдан ҳам бу касаллик катта зарар келтиради. Репродуктив функциянинг бузилиши, сут маҳсулдорлигининг пасайиши, қўшимча даволаш харажатлари ва сигирнинг вақтидан олдин чиқарилиши — хўжалик учун йирик йўқотишдир.

Хулоса қилиб айтганда, қорамолларда йўлдошнинг ушланиб қолиши — жуда муҳим, кўп қиррали ва кенг тарқалган патологик ҳолат бўлиб, унинг вақтида аниқланиши, сабабларини илмий асосда тушуниш ва самарали даво-профилактик чоралар кўриш ҳар бир фермер хўжалиги ва ветеринар мутахассис учун стратегик аҳамиятга эга масаладир. Касалликни тўғри бошқариш репродуктив саломатликни сақлаш, маҳсулдорликни ошириш ва иқтисодий барқарорликни таъминлашнинг муҳим омилларидан биридир.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Shavkat, A., Kural, A., & Maryam, Y. (2025). THE IMPLEMENTATION MECHANISM OF DIGITAL TRANSFORMATION TO ENHANCE EDUCATIONAL EFFICIENCY IN HIGHER EDUCATION

INSTITUTIONS. *Advanced methods of ensuring the quality of education: problems and solutions*, 2(4), 93-97.

2. Shavkat, A., & Kural, A. (2025). INCREASING EDUCATIONAL EFFICIENCY IN HIGHER EDUCATION THROUGH CREATIVE APPROACHES. *Advanced methods of ensuring the quality of education: problems and solutions*, 2(4), 89-92.

3. Shavkat, A., & Kural, A. (2025). IMPROVING THE USE OF EDUCATIONAL TECHNOLOGIES TO ENHANCE THE QUALITY OF EDUCATION AND EDUCATIONAL VALUE IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS. *Advanced methods of ensuring the quality of education: problems and solutions*, 2(4), 85-88.

4. Shavkat, A., Kural, A., & Gayratdin, O. (2025). ORGANIZATIONAL SYSTEM OF PERSONNEL POLICY AIMED AT IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS. *Advanced methods of ensuring the quality of education: problems and solutions*, 2(4), 98-102.

MAMIQ TERI BERIWSHI HAYWANLARDA USHIRASATUGIN AYIRIM KESELLIKER

Z.A.Dauletova, B.Orinbaeva, A.Abdirasuliev, A.Nasirov

Samarqand mámleketlik veterinariya medicinası, sharwashılıq hám biotexnologiyalar universiteti Nókis filiali

Qoyanlar hám mamiq teri beriwshi haywanlarda basqa haywanlarga uqsap hár túrli juqpalı kesellikler menen kesellenedi. Tórende bul keselliklerdiń ishinde eń kóp tarqalganlırı hám de eń qáwiplerin kórip shıǵamız.

Q GK (qoyanlardın' gemorragik kesselligi). Sońǵı jıllar ĞMDA territoriyasında asa qáwipli gemorragik kesellik dep kirgizilgen.

Bull kesellik Avstraliyada hádden tıs kóbeyip ketken jabayı qoyan hám kemiriwshilerdiń jedel hám ǵalaba tárizde qırıp taslaw ushın arawlı kúsheytilgen virus tárepinen qozǵatılǵan.

GBK eń birinshi márte 1984 jılda Qıtay hám Xindistan arqalı Vladivostokqa kirgenligi belgili.

Qoyannıń záhárleniwi kórnisinde óte keskin keshetuǵın bull kesellik nátiyjesinde ólim menen tez juwmaqlanıwı múmkin, onıń klinikasın anıqlawdıń imkaniyatı deyerli joq.

Salamat kóringen qoyanlar pútin baslı ferma yamasa topar quramında qırılıp ketedi. Jarıp kórilgende silekeyli traxeyada, bronxada hám ókpelerinde qan qwyılǵan kishi tochkalar, ayrımlarınıń isheklerinde bolsa biraz qan qwyılıw belgileri, asqazanları jemge tolı halda bolıwın baqlawǵa boladı.